

DIÁKCSOPORTOK – FIATALOK CSOPORTOSULÁSÁN ALAPULÓ ÉRTÉKORIENTÁLT FEJLESZTÉS AZ ISKOLAI KÖRNYEZETBEN

STUDENT GROUPS – VALUE-ORIENTED DEVELOPMENT BASED ON YOUTH GROUPING IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

György JUHÁSZ¹ – Silvia TÓBIÁS KOSÁR² - Tibor ZSIGMOND³ - Norbert
IŠTVÁNIK⁴

ABSTRACT

Nowadays, the value-oriented development of youth through group-based activities and creating a positive school atmosphere and environment are becoming increasingly important. These efforts aim to strengthen young people's democratic and civic participation in Slovakia and the European Union. Essential spaces for this include the everyday locations, environments, and communication channels used by students and young people. This study examines the characteristics of students in Hungarian-language high schools in Slovakia in relation to their participation in school groups and local communities. The study highlights the factors influencing active community participation, the general features of student councils, and the importance of the teacher/mentor role.

KEYWORDS

Student council, school environment, value-oriented development, student groups, motivation

BEVEZETŐ

A fiatalok csoportosulása során valamely közös cél érdekében, egymással tartósan együttműködő személyek közös találkozását, tevékenységvégezést értjük. Ezen csoportosulások megvalósulhatnak intézményi vagy lokális keretek között is, eltekintve a csoportosulásban résztvevők különböző kulturális és szociális hátterére.

A különböző érdekből létrejött csoportok megpróbálnak választ adni a képviseltek, illetve résztvevők problémáira, igényeire. Minden esetben fontos, hogy a megválaszolandó kérdést, vagy megoldandó problémát a csoport tagjai is azonosítsák. Fontos cél minden esetben azon tényezők azonosítása, amelyek akadályozzák és elősegítik a fiatalok értékorientált fejlődését (Vašat, 2014). Tanulmányunkban a fiatalok ilyen jellegű csoportosulását az iskolai környezetben vizsgáltuk. A kutatás alapjául szolgáló elméleti forrásokat a témakörben elérhető

¹ Dr. habil. PaedDr. György Juhász, PhD., Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, Kémia Tanszék, juhaszg@ujs.sk

² PhD. Tóbiás Kosár Silvia, PhD., Selye János Egyetem, Gazdaságtudományi és Informatikai Kar, Menedzsment Tanszék, kosars@ujs.sk

³ Mgr. Zsigmond Tibor, PhD., Selye János Egyetem, Gazdaságtudományi és Informatikai Kar, Menedzsment Tanszék, zsigmond@ujs.sk

⁴ Mgr. Ištvanik Norbert, Selye János Egyetem, Karrier-tanácsadó Központ

irodalmak között szűrtük, a keresés középpontjában a diákönkormányzatok és diáktanácsok fogalmi keretei, valamint a csoportosulásban jelen lévő motívumok szerepeltek.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Fiatalok csoportosulások, ifjúsági szervezetek jellemzői

Az ifjúsági csoportok, közösségek olyan társadalmi csoportosulást alkotnak, ahol azonos érdekeket képviselve, azonos célok elérése érdekében a fiatalok együttműködnek. Bizonyos csoportosulások esetén szükségessé válhatnak különféle beavatkozások a csoportok tevékenységébe, melyek gyakran egyedi összetettséget jelenthetnek ifjúsági, családi és környezeti tényezők összefüggésében (Chov et al., 2012).

Ifjúsági szervezetnek tekinthetők, azon társadalmi szervezetek (egyesületek, közösségek, vagy akár mozgalmak), amelyek a fiatal korúak igényeinek kiszolgálását célozzák, ahol a szerveződés irányítása a fiatalok kezében összpontosul, illetve működésük demokratikus alapelvekre épül (Souto-Otero et al., 2012). Az ifjúsági szervezeteknek számos szervezeti felépítése és célja létezik (Holtom et al., 2016). Quintelier (2008) különbséget tesz az expresszív (sport, hobbiklubok), fiatalok (ifjúsági csoportok, klubok), kultúra (zene, színház), segítség (környezet, béke), tanácskozó (politikai párt, állampolgári gyűlések), és vallási-etnikai célú szervezetek között.

Mivel kutatásunk középpontjában az iskolai környezetben jelen lévő csoportosulások alkotják szükséges külön vizsgálunk a diáktanácsok és diákönkormányzatok, mint ifjúsági csoportosulási formák jelentőségét. A diáktanácsok fontos szerepet töltenek be a középiskolákban, mivel a diákoknak szervezeti keretet biztosítanak arra, hogy aktívan alakíthassák az iskolai életet, hatást gyakorolhassanak a diákok programjaira, képviseljék véleményüket, demokratikus elveken alapuló környezetben tanulhassanak, valamint elsajátítsák a felelősségvállalás alapvető pillérjeit. A diákönkormányzatok munkássága és az ezt segítő tanárok megerősítik a diákok és tanárok közötti párbeszédet, és ezáltal fejlesztik a diákok szervezési, kommunikációs és vezetői készségeit. A diákönkormányzatok működését demokratikus elvek szabályozzák, tagjai (mint az elnök, alelnök, osztályképviselő) választások útján kerülnek kiválasztásra. A diákok munkáját az iskola által kijelölt tanár segíti. Az ő feladata iránymutatást nyújtani és segíteni a szervezetet a feladatok megoldásában, illetve az adminisztratív és logisztikai feladatokban (Magyar Köznevelési Törvény, 2011).

Az ifjúsági szervezetek, diákönkormányzatok nemcsak az iskolán belüli közösségi élet szervezéséhez járulnak hozzá, hanem fontos szerepet játszanak a diákok és csoporttagok egyéni fejlődésében is. A diákönkormányzatok tagjai a csoportos feladatmegoldás során megtanulják irányítani a csoport munkáját, döntést hozni és felelősséget vállalni. Képesé válnak tárgyalni és érvelni a csoporton belül és kívül, valamint megfelelő kommunikációs csatornákon keresztül közvetíteni elképzeléseiket. Az önkormányzatokban megvalósuló munka során gyakran találkoznak olyan problémákkal, amelyek kreatív, gyors és hatékony problémamegoldást igényelnek, ezáltal is fejlesztve a diákok problémamegoldó képességét. A közös munka révén a diákok megértik a közösségi felelősségvállalás jelentőségét (Kaposi, 2019).

Az értékorientált iskolai környezet

Az értékek nélkül megvalósuló tanulás a társadalom számára számos jövőbeni kockázatot hordoz, mivel minden ország társadalmi jövője függ annak fiatalok lakosságától. Fontos tehát biztosítani az értékeken alapuló oktatást, ahol a kreatív gondolkodás és innovatív problémamegoldás biztosított, és segít a fiatalok motiválásában (Ahmadshah, 2019).

Széles körben elismert tény, hogy a minőségi és fenntartható oktatás az összes fenntartható fejlesztési cél kulcsfontosságú eleme, és hogy az érzelmi nevelés jelentősen javítja ezt az oktatást (Huang et al., 2024). A fiatalok értékei strukturálják az egyének integrált személyiségét, és támogatják őket a magasabb jellem fenntartásában (Narad, 2012).

Kutatásunkban fontosnak tarjuk a megfelelő iskolai légkör és kultúra kialakítást. Ehhez számos, szervezetekben már jól bevált kultúra vizsgálatából indultunk ki. Quinn (1988) kultúramodelljében kulcskérdésnek tekinthető, hogy milyen értékeket vesz alapul az intézmény a hatékonyságának, eredményességének eléréséhez. Az iskolai környezetben ennek alapján fontos a befelé összpontosító megközelítés, ahol a szervezeti tagok – kutatásunk megközelítésében diákok és tanárok- érdekeit és igényeit helyezik a középpontban. Természetesen fontos a külső igények közül a társadalmi elvárásoknak való megfelelés is, ezért szükséges az iskolákban a rugalmas kontroll biztosítása, amire a szervezeti tagok nagyobb mozgásteret jellemző (Basar et al., 2022). Az iskolai autonómia erősödésével, mint szolgáltató intézmény felfogás elfogadásával a iskolák belső működésére is nagyobb figyelem fordult. A kultúra ezen értelmezésében fontossá vált a pedagógia program, iskolai arculat kialakítása, a belső szereplők céljainak és érdekeinek figyelembevétele (Serfőző, 2005).

Quinn versengő értékek modelljének középpontjában a hatékonyság és rugalmasság kapcsolata alapján 4 alapvető kultúra modellt különböztetünk meg (Bučková & Ubrežiová, 2022):

1. Támogató kultúra – ebben az iskolai környezetben jellemzővé válik a támogató légkör, kölcsönös bizalom és felelősség, megfelelő csoportmunka, egyéni fejlődés és jó csoportszellem, a célok iránti elkötelezettség, megfelelő kommunikáció,
2. Szabály orientált kultúra – a tanárok és diákok közötti hatalmi távolság a formális pozíciók tiszteletével kapcsolható össze, elsősorban írásos kommunikáció, túlzott formalizáltság és szabályozottság,
3. Célorientált kultúra – a feladatok és programok, képzések racionális tervezése, központi célmeghatározás, elsődleges az iskola vezetése által meghatározott célok teljesítése,
4. Innováció orientált kultúra – főbb jellemzője a külső környezet változásainak monitorozása, kreatív feladatvégzés és problémamegoldás, új lehetőség kutatása, állandó képzés és tanulás, tanárok és diákok kreatív feladatmegoldása, kölcsönösen a szervezet állandó megújulásának biztosítása.

Nagyon fontos folyamatosan megfigyelni a környezet változásait, mivel az iskoláknak is képesnek kell hatékonyan reagálni a bizonytalanság és kockázat tolerálására. Fontos a szervezeti, iskolai környezet mellett a megfelelő vezető személy kiválasztása is, aki építeni tud mások – munkatársak, diákok – ötleteire, kreatív és intuitív meglátásaira. Természetesen a vezető személyének szükséges a külső érdekekhez is alkalmazkodni, ezáltal biztosítva az iskola elfogadását és támogatások megszerzését (Marton Sándorné, 2007).

Bármely megközelítés alapján is történik az iskolákban az csoportosuláson alapuló értékorientált fejlesztés fontos a diákönkormányzatok és tanulók által létrehozott közös érdek, ahol külön figyelni kell a diákok értékei és képzése mellett a tanárok, mentorok és tanácsadók szerepére is.

KUTATÁS MÓDSZERTANA

A diákcsoportok értékorientált csoportosulásán alapuló fejlesztése egy nemzetközi projekt részeként került felmérésre. Ezen kutatásban három ország, Magyarország, Románia és Szlovákia célsokasága vett részt. A vizsgálat során három célcsoport került elemzésre: az iskolákban működő diáktanácsok, illetve diákönkormányzatok, a mai fiatalok munkásságát segítő pedagógusok, és az önkormányzatokban dolgozó szakemberek – ifjúsági referensek. Ezen megközelítés tükrözi Dániel (2016) diákrészvétellel kapcsolatos kutatási szintjeit, amely alapján ez három szinten valósulhat meg: *makrotársadalmi szint, intézményi szint és egyéni szint*. A kutatásban a makrotársadalmi szint képviselői a ifjúsági referensek, intézményi szinten az iskolák jelennek meg, egyéni szinten pedig a középiskolát látogató diákok.

A nemzetközi kutatásnak négy célcsoportja határozható meg: a diákok, a középiskolákban és szakközépiskolákban működő diáktanácsok, illetve diákönkormányzatok, ezek működését segítő pedagógusok, illetve a helyi önkormányzatokon dolgozó ifjúsági referensek.

A tanulmányban bemutatott eredmények a Szlovákiában megvalósított kutatás részeredményeit szemléltetik, melyek fókuszában a magyar tanítási nyelvű szakközépisoklák és középiskolák diákok és iskolák szerepeltek. Ezen feltételnek eleget téve a mintavételi sokaságot a magyar nyelven tanuló középiskolai diákok száma alkotta.

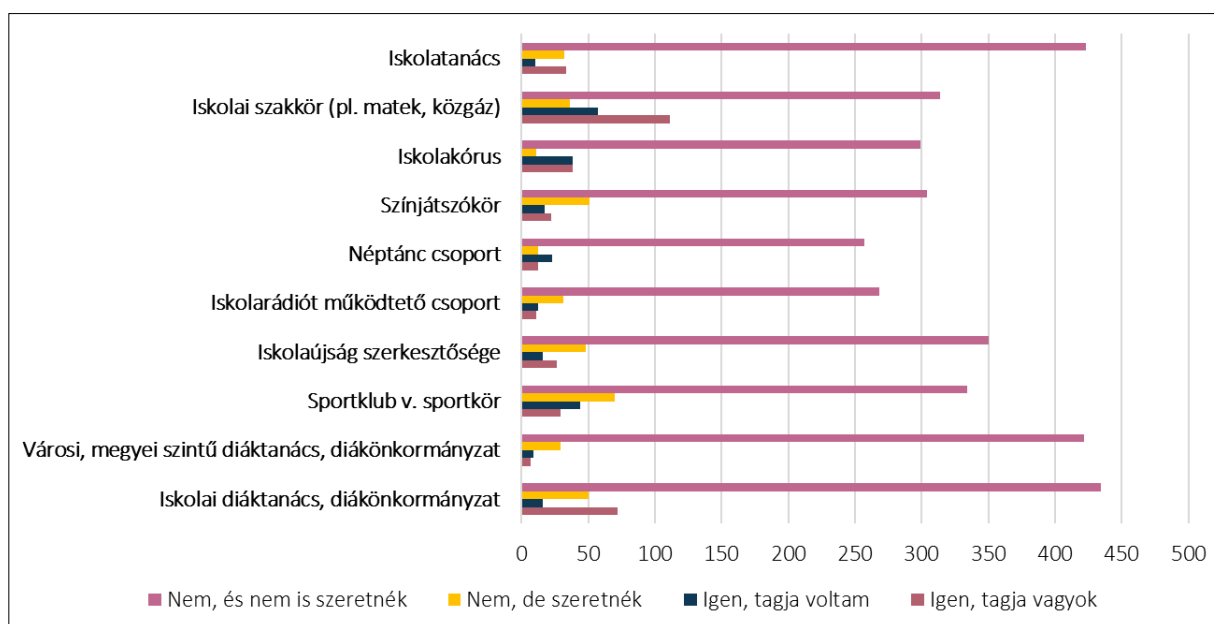
Kutatási módszerül a kvantitatív elemzési módszert választottunk, mégpedig az online kérdőíves lekérdezést. A kérdőív összesen 44 kérdést tartalmazott, melyek többsége zárt volt. Emellett néhány félig zárt és Likert-skálás kérdés is előfordult. A kérdőívet a Google Forms segítségével készítettük el. A Szlovákiában működő összes (56) magyar tannyelvű középiskolai intézménnyel felvettük a kapcsolatot – így a mintavételünk teljes körű. A kérdőíves kutatás 2024 tavaszán valósult meg. A kutatás korlátai között szerepel a kérdőív összetettsége, a kitöltők különböző felkészültségi szintje, de első sorban a diákok elérhetősége. A minél magasabb kitöltési arány biztosítása érdekében folyamatos kapcsolatban álltunk a mintában szereplő iskolák igazgatóival, tanáraival. Összesen 597 értékelhető adathalmaz állt a rendelkezésünkre.

A kutatásunk során számos egy- és többváltozós statisztikai elemzési módszert alkalmaztunk. Ezen tanulmány első sorban a diáktanácsokban való tagság motiváltságával és jellemzőivel kapcsolatos eredményeket, valamint a diákok iskolai életének primer eredményeit – 2. mérési szint: szlovákiai magyar tanítási nyelvű középiskolák diákjai - szemlélteti, melyek szemléltetésére az egyváltozós statisztikai módszerek közül az átlag, eloszlás és gyakoriság, többváltozós módszerek közül pedig a keresztábra-elemzés módszerét alkalmaztuk.

EREDMÉNYEK

Az 597 megkérdezett diák 56 %-a szakközépisokolában, 43 %-a gimnáziumban tanul. A válaszadók fennmaradó része művészeti szakközépisokolában vagy konzervatóriumban folytatja középiskolai tanulmányait. A kutatásban résztvevő diákok 3,6%-a 16 év alatti, 27,2% 16 éves, 39,8% 17 éves, 19,4% 18 éves és további 10,1% 19 vagy afeletti.

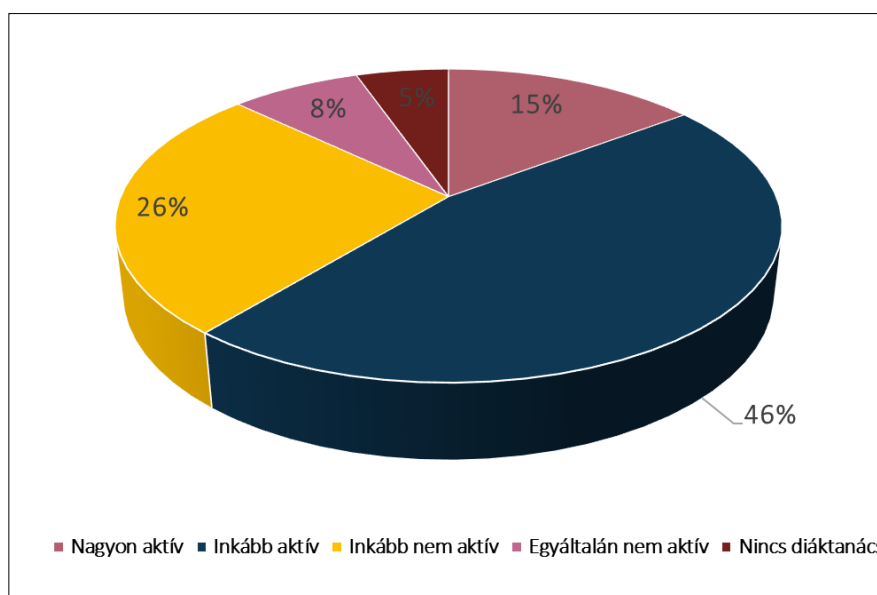
Kutatásunk egyik fókusza a különböző csoportosulásokban, egyesületekben való részvétel vizsgálata volt. Kérdőíves felmérésünkben nem csupán intézményi, de lokális, szabadidős, illetve egyéb vallási vagy érdekképviseleti csoportokban valót tagságot is vizsgáltuk.

1. ábra: Különböző csoportosulásokban résztvevők gyakorisága
 Forrás: Saját kutatás a kérdőíves kutatás eredményei alapján

A válaszadó diákok négy fokozatú Likert- skálán jelölhették a felsorolt lehetséges csoportosulások közül tagságuk jelenlegi, múltbéli és jövőbeli elvárásait. A megkérdezett 72,2 %-a jelölte azt a lehetőséget, hogy jelenleg nem tagja és nem is szeretne tagja lenni semmilyen csoportosulásnak. Az iskolai környezetben és szabadidős tevékenységként is legmagasabb arányban (18.6%) valamilyen iskolai szakkör részvételét jelölték a megkérdezettek. A diáktanács, illetve diákönkormányzattal kapcsolatos tagságról megállapítható, hogy a válaszadók 12,1%-a jelenleg is tagja, 2,7%-a volt tagja, 8,4%-a nem volt, de szeretne, 72,7%-a nem volt és nem is szeretne tagja lenni az iskolai környezetben működő diákönkormányzatokban vagy diáktanácsoknak. A válaszadó intézmények diákjainak 4,2%-os válaszadási aránya azt jelölte, hogy a középiskolában nem működik diákönkormányzat.

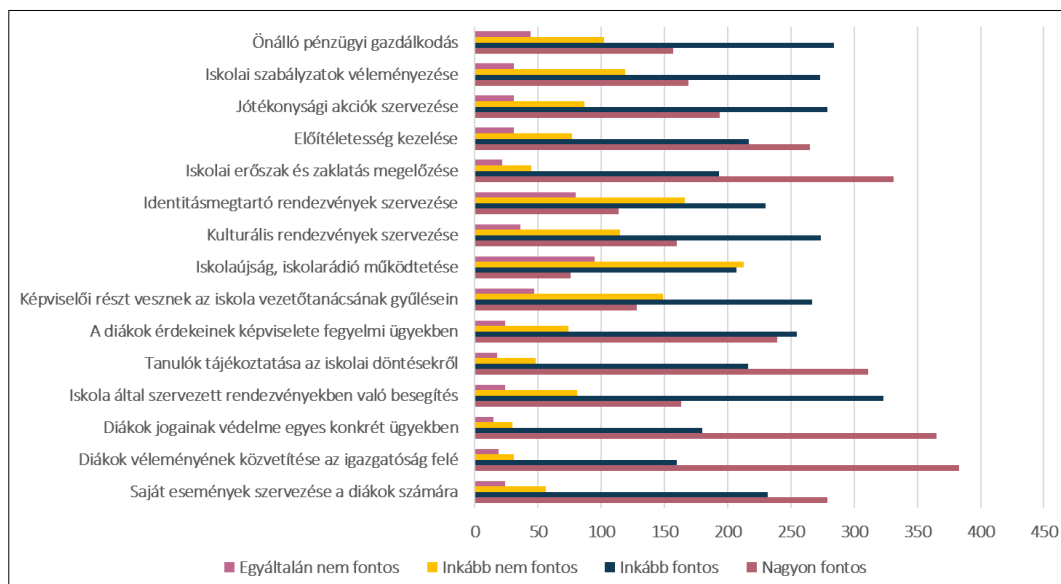
Azon középiskolákban, ahol működik diákönkormányzat vagy diáktanács a válaszadók a csoportosulás munkáját az alábbiak alapján ítélték meg.

2. ábra: Diákönkormányzatok munkájának megítélésének eloszlása
 Forrás: Saját kutatás a kérdőíves kutatás eredményei alapján

A válaszok alapján megállapítható, hogy a megkérdezett iskolák diákjainak megítélése alapján a működő diákönkormányzatok 15%-a nagyon aktív, 46 %-a inkább aktív, 26%-a inkább nem aktív, és 8%-a gondolja, hogy a diákönkormányzat jelenlétével ellentétben nem végez egyáltalán aktív tevékenységet.

A kutatás további részében megkérdeztük a diákokat – függetlenül a diáktársulásokban, diáktanácsokban való tagságtól -, milyen elvárásokat támasztanak a diákönkormányzat felé, illetve milyen feladatokat kellene ellátnia az iskolai környezetben a diáktanács képviselőinek.

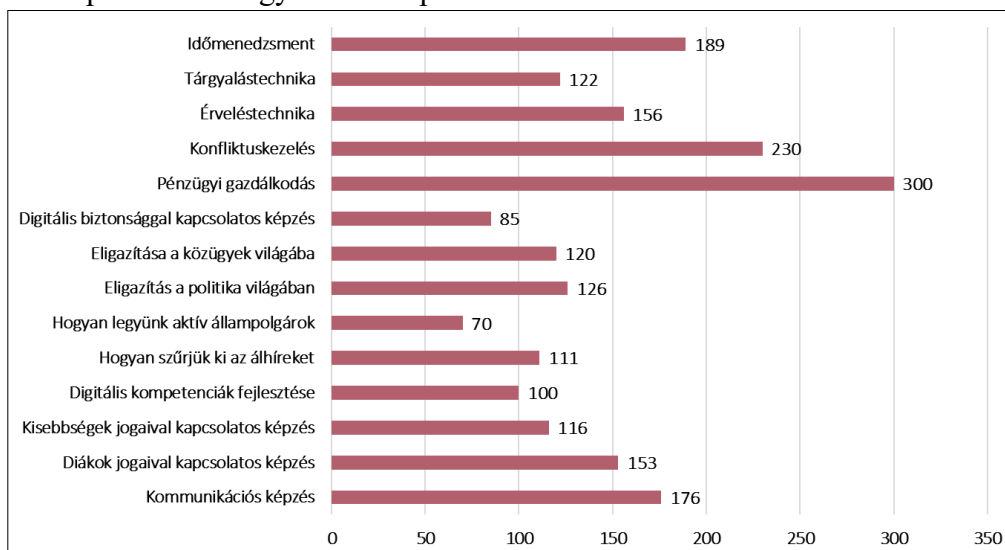
3. ábra: Diákönkormányzatok elvárható szerepe diákszemmel (N 597)
 Saját kutatás a kérdőíves kutatás eredményei alapján

A válaszadók a kutatásban felsorolt szerepkörök közül négy fokozatú Likert-skálán jelölhették meg a véleményük alapján legnagyobb mértékben fontos feladatkört. A mintában szereplők

véleménye alapján inkább fontosnak vagy nagyon fontosnak tekinthetők: diákok véleményének közvetítése az igazgatóság felé (64,6%), a diákok jogainak védelme konkrét ügyekben (61,9%), iskolai erőszak és zaklatás megelőzése (56%), saját események szervezése a diákok számára (47,2%), előítéletesség kezelése (44,9 %); *inkább fontos*: iskola által szervezett rendezvényekre való besegítés (54,7%), önálló pénzügyi gazdálkodás (48,4 %), jótékonyági akciók szervezése (47,2%), kulturális rendezvények szervezése (46,8%), illetve a iskolai szabályzatok véleményezése (46,1%).

Ahogy az elméleti összefoglalóban is utaltunk rá, a diákönkormányzatokban vagy csoportosulásokban való tagság nem csupán érdekképviselési tevékenységekhez köthető. A különböző egyesületekben, diáktanácsokban való tagság, vagy ezen csoportosulások által szervezett rendezvényen való részvétel is hozzájárul a diákok értékeinek gazdagításához, ismereteik és készségeik fejlesztéséhez. Ezen ismérvek mind a bemutatott kultúrátípusok jellemzőit hordozzák.

Diákönkormányzatok, illetve iskolák vagy egyéb iskolai csoportosulások által szervezett képzések során a diákok az alább szemléltetett ismereteket sajátították el, illetve szereztek a képzések során gyakorlati tapasztalatokat.

4. ábra: Képzéseken való részvétel az iskolában, mint az iskolai környezet fejlesztő része (N 597)
 Saját kutatás a kérdőíves kutatás eredményei alapján

A legtöbbször jelölt képzések, melyeken már részt vettek, vagy a jövőben részt vennének a válaszadók a pénzügyi gazdálkodással, konfliktuskezeléssel, időmenedzsmenttel, kommunikációval, érvléstechnikával és diákok jogaival kapcsolatos foglalkozások, fejlesztő programok. Legkisebb érdeklődést az aktív állampolgársággal és digitális biztonsággal foglalkozó képzések iránt nyilvánítottak a megkérdezett diákok. Pozitív részvételi szándék esetén fontosnak bizonyult a képzés megvalósításának helyszíne. A mintában szereplők 63%-a abban az esetben venne részt a képzésen, ha iskolájukban kerülne megrendezésre, 36%-a iskolán kívüli helyszínen is látogatná rendezvényt. A válaszadók 1%-a az egyéb válaszadási opciót jelölte.

KÖVETKEZTETÉS

A fiatalok számára nagyon fontos a közösségben betöltött szerepük, amelyet a középiskolai tanulmányok során is nagy mértékben befolyásol a valamely csoportosuláshoz való hovatartozás. A demokratikus alapelveken működő egyesületekben, csoportokban való tagság segíti a diákokat a felelőségteljes felnőtté válásban. A középiskolai intézményekben ennek megfelelő keret biztosítanak a diákönkormányzatok, melyek hozzájárulnak a vezetői képességek, kommunikációs készségek, problémamegoldóképesség és közösségi tudat erősítésében.

A mintában szereplő diákok iskoláinak nagy hányadában működnek diákönkormányzatok, melyek munkája főleg az érdekvédelemben, programok tervezésében, valamint a tanárok és diákok közötti kapcsolat erősítésében jelenik meg. A diákönkormányzatok működése nem mentes a kihívásoktól. Gyakori probléma lehet, hogy a diákok nem látják át a DÖK jelentőségét, ezért kevésbé motiváltak a részvételben. Ezen kívül az is előfordulhat, hogy a pedagógusok és az iskola vezetősége nem veszi kellően komolyan a diákönkormányzat által felvetett kérdéseket vagy javaslatokat. Ezek a problémák azonban megfelelő kommunikációval és együttműködéssel orvosolhatók. Fontos, hogy az iskolák támogassák a DÖK munkáját, például elegendő erőforrást és teret biztosítva számukra. Emellett a diákokat már fiatalabb korban be lehet vonni az iskolai közösségi életbe, hogy megértsék, mennyire fontos a részvételük.

A diákönkormányzatok alapvető szerepet játszanak az iskolai demokrácia megteremtésében és a diákok közösségi érzésének fejlesztésében. Lehetőséget biztosítanak arra, hogy a tanulók ne passzív szereplői legyenek az iskolai életnek, hanem aktív alakítói. Ezáltal hozzájárul ahhoz, hogy a diákok felelős, tudatos és együttműködő állampolgárokká váljanak, akik a jövőben is képesek lesznek hatékonyan képviselni saját és közösségük érdekeit. Ennek megfelelő eszköze a kreatív és innovatív iskolai légkör, kultúra kialakítása és az értékorientált fejlesztés gyakorlati megvalósítása.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány a 2022-1-HU01-KA220-YOU-000089532 számú „Promoting and Improving Existing Methods of Youth Participation” nemzetközi projekt kimenetét képezi.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ahmadshah, R. (2018). Role of value based education in society. *Innovative Research in Applied Science and Technology*. ISSN 2000-2001. Vol. 4. , Issue 12. pp. 15-18.

Basar, P., Ílkam, E. & Mutair, F. (2022). Cameron and Quinn's model of organizational culture: a case study in CAC Bank. *Journal of Organizational Behavior Research*. Vol. 7. Is. 2. pp. 259-266. <https://doi.org/10.51847/NsL9E5rPjr>

Bučková, J. & Ubrežiová, I. (2022). Previazanosť organizačnej kultúry podporujúcej zdieľanie znalostí s vybranou personálnou činnosťou – hodnotením zamestnancov. *REFLEXIE Kompendium teórie a praxe podnikania* 6(1):5-19. <https://doi.org/10.54937/refl.2022.6.1.5-19>

Cameron, K. S. & Quinn, R. E. (1999): *Diagnosing and Changing Organizational Culture*. Massachusetts, Addison-Wesley.

Chow, W-Y., Mettrick, J. E., Stephan, S. H. & Von Waldner, Ch. A. (2012). Youth in Group Home Care: Youth Characteristics and Predictors of Later Functioning. *The Journal of Behavioral Health Services & Research*. 41 (4). <https://doi.org/10.1007/s11414-012-9282-2>

Dániel, B. (2016). A diáktanácsok vizsgálatának lehetséges irányai és módszerei. *Erdélyi Társadalom*. (2), pp. 9-28.

Holtom, D., Watkins, J. & Siladi, S. (2016). *Study on the social value of youth organisations*. European Youth Forum. ISSN : 2032-9938

Huang, R.X.; Pagano, A. & Marengo, A. (2024) Values-Based Education for Sustainable Development (VbESD): Introducing a Pedagogical Framework for Education for Sustainable Development (ESD) Using a Values-Based Education (VbE) Approach. *Sustainability* .2024, 16, 3562. <https://doi.org/10.3390/su16093562>

Kaposi, J. (2019). A demokráciára nevelés aktuális kérdései. *Pedagógiai mozaik*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar. Budapest: ISBN 978-615-5224-85-0, 84.o.

Magyarország Köznevelési Törvénye (2011. évi CXCV. törvény) – A diákönkormányzatok jogi hátteréről

Marton Sándorné (2007). „Ringben” a kompetencia alapú oktatás gyakorlati megvalósítása. A kompetencián alapuló oktatás bevezetésének alapvető feltételei. *Országos Közoktatási és Szakképzési Szakértői Konferencia, 2007*. Online: <https://kiadvany.suliszerviz.com/kiadvanyok/19-kiadvany-2007/651-2007-marton-sandorne-dr-ringben-a-kompetencia-alapu-oktatas-gyakorlati-megvalositasa>

Narad, S. (2012). Value oriented education (VOE) in contemporary educational system. *International Journal Of Research In Education Methodology*. Council For Innovative Research Vol. 1, No. 2. ISSN:2278-7690

Quintelier, E., (2008). Who is Politically Active: the Athlete, the Scout member or the Environmental Activist? Young People, Voluntary Engagement and Political Participation. *Acta Sociologica*. Vol. 51 (4), pp. 355 – 370

Serfőző, M. (2005). Az iskolák szervezeti kultúrája. *Iskolakultúra*. 2005/10.

Souto-Otero, M., Ulicna, D., Schaepkens, L. & Bognar, V., (2012). *Study of the impact of nonformal education in youth organisations on young people's employability*. Brussels: European Youth Forum

Vašat, J. (2014). Možnosti participace mladých lidí na řešení problémů na lokální úrovni. *Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe*. Vol 8 No 2. ISSN 1804-9109